

به نام خدا

وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
(ایرانداک)

خلاصه گزارش طرح پژوهشی

عنوان طرح پژوهشی

بررسی مفهوم و ابعاد خلاصه همگان فهم

تاریخ شروع طرح پژوهشی	۱۳۹۶/۱۱/۱۰	تاریخ پایان طرح پژوهشی	۱۳۹۷/۶/۶
-----------------------	------------	------------------------	----------

نام و نام خانوادگی مجری طرح پژوهشی	پرویز شهریاری
------------------------------------	---------------

نام و نام خانوادگی همکاران طرح پژوهشی	
---------------------------------------	--

درباره طرح پژوهشی

ترویج علم، شرایطی را فراهم می‌سازد که گذشته از نخبگان و دانشمندان حوزه‌های مختلف علوم، سایر افراد جامعه نیز درک و بینشی از علم به دست آورند. یکی از ابزارهای ترویج علم، تنظیم و انتشار خلاصه همگان فهم است. خلاصه همگان فهم، خلاصه کوتاهی از پیشنهادیه یا طرح پژوهشی است که غیر از پژوهشگران و متخصصان همان حوزه، برای عموم به نگارش درآمده است. این نوع از خلاصه در ایران معرفی نشده و مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. این خلاصه باید به زبان ساده نوشته شود، از کاربرد واژگان تخصصی دوری شود و هر واژه فنی موجود در آن به خوبی تشریح شود. هدف این پژوهش تشریح مفهوم خلاصه همگان فهم، شباهت‌ها و تفاوت‌های مفاهیم همانند با آن، سازمان‌های فعال، الگوهای پیشنهادی، زمینه‌های موضوعی، و اشکال بکارگیری آن در تولیدات علمی است.

روش پژوهش

در این پژوهش، نخست به شناسایی اسناد و نوشته‌هایی پرداخته شد که در پیوند با خلاصه همگان فهم بودند. برای یافتن نوشته‌های در پیوند، کلیدواژه‌هایی همانند lay summary for nontechnical persons, lay evidence, lay language, lay statement for research, lay description, lay reporting, lay

report writing در آبان ماه ۱۳۹۶ در پایگاه‌های اطلاعاتی و موتور کاوش «گوگل» جست‌وجو شدند. نتیجه این کاوش‌ها، به ویژه آنهایی که به تعریف مفهوم خلاصه همگان فهم پرداخته بودند برای تجزیه و تحلیل‌های بیشتر در یک فایل «اکسل» ذخیره شدند. افزون بر جست‌وجوی پایگاه‌های اطلاعاتی کلیدی برای یافتن نوشته‌ها، سازمان‌ها و مؤسسه‌هایی نیز که به نوعی در حوزه ترویج علم فعالیت داشتند مطالعه و بررسی شدند. پس از بررسی نوشته‌ها نیز بعضی از این سازمان‌ها شناسایی شدند.

سرانجام، ۳۸ منبع (دربدارنده مؤسسه، مرکز پژوهشی، دانشگاه و...) که به این موضوع پرداخته‌اند شناسایی شدند. از آنجا که این مفهوم در ایران کاربرد کمتری داشته است مرکز پژوهشی یا دانشگاهی که از این مفهوم بهره‌برداری کرده یا برایش الگو داده باشند یافت نشد.

جامعه این پژوهش دربردارنده سازمان‌ها و نوشته‌هایی است که به تعریف و توضیح ساختار خلاصه همگان فهم پرداخته‌اند. شاید بعضی‌ها به شکل خلاصه‌تر و بعضی‌ها به شکل مفصل‌تر به توضیح این مفهوم پرداخته‌اند. به هر شکل، هر سازمان (معتبری) که کوشش کرده باشد تعریف و توضیحی از خلاصه همگان فهم بیاورد در شمار جامعه این پژوهش است.

از آنجا که در این پژوهش نوشته‌های در پیوند با تعریف، توضیح، و ساختار خلاصه‌های همگان فهم مطالعه می‌شد، بنابراین اسناد و نوشته‌ها منبع کلیدی گردآوری داده به شمار می‌روند.

فرایند تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش به این شکل بوده که نخست نوشته‌های در پیوند با تعریف، توضیح، یا ساختار خلاصه همگان فهم گردآوری شده‌اند، این نوشته‌ها در یک فایل «اکسل» بر پایه منبع دسته‌بندی شده‌اند، پس از بررسی این نوشته‌ها مفاهیم و معیارهایی استخراج شده‌اند و سپس این مفاهیم و معیارها خود مبنای تحلیل شده‌اند. به گفته دیگر، پس از استخراج مفاهیم و معیارها، بار دیگر نوشته‌ها بررسی شده و هر بخش بر این پایه تحلیل شده است. سرانجام، این نوشته‌ها در جدول‌هایی خلاصه شده‌اند.

یافته‌های طرح پژوهشی

تعریف خلاصه همگان فهم: یک خلاصه مختصر از پروژه یا پیشنهادیه پژوهشی که برای اعضای عمومی، غیر از پژوهشگران و متخصصان همان حوزه نوشته شده است. این خلاصه باید به زبان ساده نوشته شود، از کاربرد واژگان تخصصی دوری شود و هر واژه فنی موجود را به خوبی تشریح کند.

تفاوت‌ها و شباهت‌های با دیگر موارد مشابه: شباهت‌ها و تفاوت‌های مفاهیم چکیده، خلاصه، خلاصه اجرایی و خلاصه همگان فهم از چهار جنبه «مخاطب یا مخاطبان»، «ساختار»، «هدف» و «کاربرد در نوع مدرک»، مورد بررسی و ارایه شد.

تفاوت‌ها و شباهت‌های الگوهای خلاصه همگان فهم: براساس شاخص‌های استخراجی از الگوهای ارائه شده برای

تدوین خلاصه‌های همگان فهم، این ویژگی‌ها در سه بُعد، دسته‌بندی شد. این ابعاد شامل: شکلی و صوری، محتوایی و ارزیابی است. لازم به ذکر است در هر بعد نیز میزان اهمیت آنها ملاک ترتیب قرار گرفته به نحوی که از جنبه شکلی و صوری، «استفاده از جملات کوتاه»، در بعد محتوایی، «پرهیز از واژگان تخصصی، پیچیده و بلند» و در بعد ارزیابی، «ارزیابی با بهره‌گیری از دیدگاه‌های برخی مخاطبان» بالاترین درجه اهمیت را دارا هستند:

- بعد شکلی و صوری
- استفاده از جملات کوتاه
- استفاده از جملات معلوم (دستور زبانی)
- عدم استفاده از کوتاه‌نوشت
- استفاده از جملات مثبت (دستور زبانی)
- انتخاب طرح مناسب
- ایجاد فضای سفید بین سطور
- استفاده از تصاویر و نمودار
- داستانگویی
- عدم استفاده از استنادات
- بعد محتوایی
- پرهیز از واژگان تخصصی، پیچیده و بلند
- توجه به نوع مخاطبان (سن، جنس، سطح تحصیلات، دانش قبلی و...)
- استفاده از تیتروهای ساده
- بکارگیری بافت (ارائه مثال‌های روزمره و کاربردی)
- ارائه دلیل و توجیه انجام پژوهش برای خوانندگان
- بعد ارزیابی و سنجش
- ارزیابی با بهره‌گیری از دیدگاه‌های برخی مخاطبان
- ارزیابی با استفاده از نظرات سایر محققان
- کنترل قابلیت خوانایی (دستی، با کمک برنامه‌های نرم‌افزاری یا به صورت آنلاین)

کاربرد خلاصه همگان فهم در موضوع و نوع مدارک: مقالات علمی پژوهشی، طرح‌های پژوهشی انجام شده و پایان‌یافته، پیشنهادیه‌های پژوهشی، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاهی از جمله منابعی بودند که به منظور تهیه و انتشار خلاصه‌های همگان فهم معرفی شدند.

موضوعاتی نظیر پزشکی، سلامت و مراقبت های بهداشتی در اولویت بکارگیری در تهیه و تولید خلاصه های همگان فهم قرار گرفته است. اگر چه این تکنیک را نمی توان در این چند حوزه، محدود کرد.

نتیجه گیری و پیشنهادها

از آنجا که موضوع تهیه این نوع خلاصه بطور جدی و کاربردی در پژوهش های حوزه ترویج و ارتباطات علم در ایران مورد توجه قرار نگرفته است، ضروری است بررسی و مطالعات لازم به منظور تهیه الگوی ساخت بانک واژگان یا عبارتهای همگان فهم برای حوزه های علمی و همچنین بکارگیری فناوری اطلاعات به عنوان ابزاری کاربردی برای پژوهشگران در تهیه خلاصه های همگان فهم، در دستور کار محققان و نهادهای فعال در ترویج علم قرار گیرد.

افزون بر مورد گفته شده، پیشنهاد می شود نهادهای فعال در حوزه ترویج علم، دانشگاه ها و مؤسسه های پژوهشی و همچنین پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) بنا به وظایف خود در زمینه پشتیبانی و ایجاد فرصت های دسترس پذیری عمومی پژوهش های علمی کشور؛ تدوین و انتشار این گونه خلاصه ها را انجام و مورد حمایت قرار دهند.